

Родимець полтавський

Анатолій МІШИН
Журналіст

СВЯТО-УСПЕНСЬКИЙ собор Полтави – перший кам'яний собор міста. Його побудували неподалік місця, де колись була дерев'яна Успенська церква. Ці споруди є частинами однієї історії – найстарішого головного храму міста, або, як казали в давнину, «градського собору».

І ця історія тісно пов'язана з родиною Величковських. Її представники тривалий час були головними свещениками Успенської церкви Полтави.

У пошуках наставника

У ПОЛТАВІ 21 грудня 1722 року народився Петро Величковський. Коли хлопцеві виповнилось 13 років, митрополит Київський і Галицький Рафаїл Заборовський благословив його на батьківську спадщину – соборну полтавську церкву. І все ж саме на Петрі зупинилась не тільки спадкова кар'єра, а й рід Величковських. Але саме йому належало зробити найбільше для збереження цього прізвища в історії.

Це не було пов'язано з відмовою служіння Богові. Юнак вирішив йти більш суворою дорогою, яку замислив ще в дитинстві, – «відректися світу і бути іноком». Врешті він став одним із найвідоміших монахів православного світу під іменем Паїсії.

Паїсій Величковський – це ім'я нині добре відоме у сьомому православному світі. Його особливо шанують на священній горі Афон, що у Греції, та в Румунії. Саме у тамтешніх монастирях він провів найбільшу частину свого життя. Хоча завжди називав себе «родимець полтавський».

Петро, виконуючи волю митрополита, навчався у Києво-Могилянській академії. Його розумові здібності ще з дитинства вражали навколишніх. В 10 років уже прочитав всю Біблію. Водночас дивовижною була і тяга до церковних книг. Благо, в родині Величковських їх було чимало.

Він прагнув знайти найсуворішу обитель, де був би відсутній «повний достаток ... у харчі й питві, і в усьому, що слугує тілесному спокою». А ще шукав наставника, який би добре знався на Святому Писанні та допоміг пройти аскетичний шлях внутрішнього очищення.

Він жив у кількох монастирях України. Але не знайшов там того, чого прагнув. До того ж не погоджувався з наслідками церковних реформ Петра I на Лівобережжі та наступом уніатів на Правобережжі.

Уряд Речі Посполитої заклав Свято-Миколаївський монастир поблизу Чигирини саме тоді, коли Величковський там оселився. Він ухвалює рішення: «ніколи в таких зем-

лях не жити, де гоніння буває на Церкву Божу і на віру православну...»

Молодий чернець вирушає до Молдови-Валахії, де місцева влада оберігала православ'я, хоча і залежала від османської Туреччини. У скиті Треїстени він не тільки удосконалюється як чернець, а й опановує румунську та молдовську мови.

Прагнення знайти наставника підштовхнуло його до наступної подорожі – Священної гори Афон, що у Греції. Це, мабуть, найбільший духовний і просвітницький центр православного світу, з великою кількістю монастирів.

Власне Афон – колиска чернецтва, віддана ісихазму, тобто повному еднанню людини з Богом через самозглиблення і молитву.

«Маючи тілесну неміч, я підтримував моє злиденне існування одними подаяннями. ... Багато разів зимою ходив я босим і без сорочки...» – так Величковський описує перші роки свого життя на Священній горі.

(Закінчення на 2-й стор.) ➔

Родимець полтавський

(Закінчення.
← Початок на 1-й стор.)

Отже, мрії про сурове чернецтво здійснювались. А ось інша мрія – про наставника – ні. Самітником прожив 4 роки. У його вбогій оселі біля обителі Пантократора практично нічого не було, крім книг. Ще з дитинства вірив – саме книги, особливо отців християнської мудрості та правил, мають допомогти знайти шлях до істини.

**«Як від бджіл мед,
так він збирав
найцінніше...»**

«КОЛИ ж віддалитеся від уваги і читання отцевських книг, то відпадете від миру Христового», – так звучить одна із його заповідей.

Юнак помітив, що на святоотецькі книги все менше стали звертати уваги. Від цього, на його думку, навіть ченці не завжди жили згідно зі старовинними заповідями. Не залишив без уваги й те, що слов'янські переклади книг рясніли помилками. Він взявся все це виправляти, зайнявся і перекладами.

Старанність послушника не залишилась непоміченою. У 28 років його постригли у малу схиму з новим ім'ям – Паїсій. Не знайшовши собі наставника, тепер він сам мусив ним стати. З таким проханням до нього звідусіль приходили монахи.

«... бачачи їх невинне бланання... вболівав серцем, жаліючи їх, не знав, що робити», – так чернець Паїсій описує свої сумніви. І все ж наважився. У нього проявились неабиякі організаторські здібності.

З братією перебирається до старогиту пророка Іллі при Пантократівському монастирі. Вони розпочали будівництво з нуля. З'являються 16 келій, церква, трапезна, пекарня, притулок для подорожніх. Отже, виник новий Свято-Іллінський монастир.

Богослужіння у ньому звершуються румунською та слов'янською мовами, адже у монастирі зібралась ченці різних національностей, і тому числі чимало українців. Паїсій налагодив добрі стосунки з Петром Калнишевським, кошовим отаманом Війська

для Афону було велике, тому що він навчав тайств умної молитви».

Після 17 років перебування на Афоні Паїсій змушений був залишити це священне місце. Турецька влада, яка тоді володіла Грецією, накладала на християнські монастирі великі податки. Для братії Величковського вони стали непосильні. Було ухвалено рішення повернутися до Румунії.

«Усі наші спільножителі устави та обряди ми, принісши зі Святої Афонської гори, встановили за переданням святих отців у виділеному нам монастирі», – так Паїсій згадує про зміну місця проживання.

Складнощі, зокрема геополітичного характеру, змусять його разом зі сподвижниками змінити три монастирі на румунській землі.

У 1763 році Величковський прийняв фактично спорожнений монастир Драгомирна. Його історія розпочалась у 1607 році. У свій час до розбудови долучався митрополит Київський і Галицький Петро Могила – виходець зі старовинного молдавського боярського роду.

На території монастиря і досі можна побачити великий дзвін з назвою «Запорожан». Його встановили на похорони запорозьких козаків. Багато з них приходили до монастиря, щоб стати ченцями.

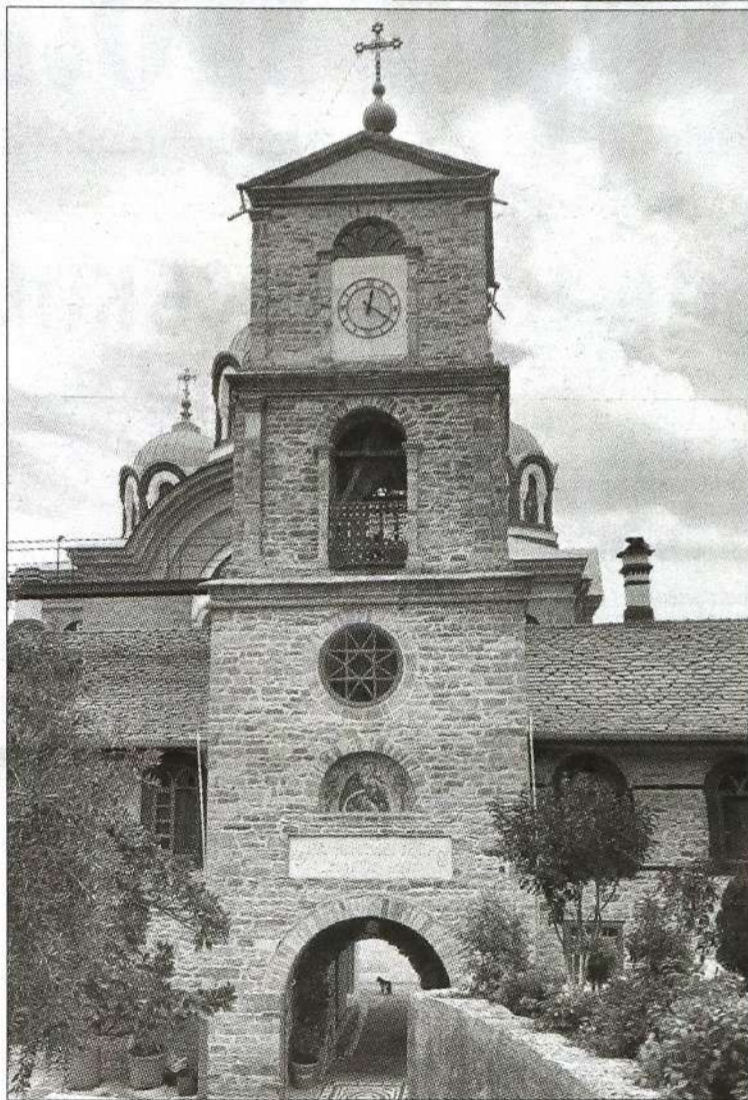
Листи Паїсія до гетьмана Петра Калнишевського – ще одне свідчення тісного зв'язку між Запорозькою Січчю та Драгомирнським монастирем. «Вашій Вельможності, найвидатнішому нашому благодійнику, за таку любов, милість і милосердя, що неодноразово виявлялися до убогої обителі нашої...» – так настоятель дякував легендарному козацькому ватажку за турботу про монастир, який тоді став неформальним духовним центром Січі.

Духовна діяльність Паїсія зосереджувалась на збереженні основ Віри. Він твердо вважав, що відступ від них – шлях до духовного занепаду. Саме тому із завзятістю продовжував перекладати візантійські першоджерела на нову церковнослов'янську мову, в основі якої було «слов'яно-руська» мова XVIII ст. Тоді вона панувала в Україні як літературна мова, зокрема у творах Григорія Сковороди. Він був однолітком Паїсія. Щоправда, у тво-

ми. Тобто Паїсій робив усе можливе, щоб жодне неточне слово не затьмарило оригінальну думку, щоб слов'яни в усіх церквах могли доторкнутися до джерел істинної віри. Критично Паїсій ставився і до своєї праці.

«Коли вже вправніше я володів перекладом, побачив у книгах, які я виправив, багато помилок, допущених через невміння своє, – згадував старець. – Тому і вдруге виправляв. Пізніше ще знайшов помилки і втретє виправляв».

До інтелектуальної діяльності залучав і своїх учнів: навчав їх грецької мови, перекладу, редагуванню

**«Українець, що з
Афонської гори з
учнями в Молдову
прийшов...»**

АЛЕ не всім до вподоби була така любов до святоотцівського слова. Паїсій це відчував навіть на Афоні. Його почали звинувачувати в ересі, вдавалися до наклепів. Особливо це загострилося в Драгомирні. Як говорив сам Паїсій, «дійшли до такого безумства», що зібрали святоотцівські книги, які навчали розумної молитви, і, прив'язавши до них каміння, потопили в річці Тясмин.

У відповідь на це Величковський пише свій перший великий твір – «Глави про умну молитву». Цей твір

вважають однією з найавторитетніших апологій святоотцівського вчення «про Ісусову молитву, розумом у серці здійснювану». «Розумна» молитва – це та внутрішня молитва, яка була постійним духовним дороговказом і для самого Паїсія Величковського.

10 років Паїсій прожив у Драгомирні. Його братство збільшилось до 350 ченців. У 1774-му завершилась російсько-турецька війна. Мирна угода передбачила передачу земель, де розташована Драгомирна, до Австрії. Паїсій категорично не хотів жити під католицьким пануванням, тому із радістю приймає пропозицію від ігумена монастиря Секу перейти в його обитель.

Це чудове місце для усамітнення у ущелині між горами румунських Карпат, але воно було замале для братс-

тва Паїсія. З часом звідси вони перебираються до Нямцького монастиря. Місцевий князь Костянтин передає його у володіння Паїсія Величковського.

І тут знову проявився його талант керівника. В монастирі відновили старі келії, спорудили лікарню не тільки для ченців, а й для паломників, бідних і знедолених. Збільшувалась і братія – до понад 1000 ченців. Серед них були молдавани, українці, греки, болгарі, росіяни, серби, македонці – понад 20 національностей.

«Я не хочу, щоб хтось боявся мене, як страшного начальника, але щоб любили мене, як батька», – таким був його принцип. Водночас був не тільки милосердним, а й стриманим щодо служіння Богу.

Паїсій встановлює паралельне богослужіння румунською і церковнослов'янською мовами, складає чернечий «Статут і чин общежитійного життя», якого дотримувалися тамтешні ченці. Цим добром і нині користуються чимало монастирів православного світу.

У Нямці Паїсій укладає свій слов'яномовний збірник «Добротолубіє», де вміщує тексти 24 святих отців. Решта його перекладів виходять як окремі видання. Загалом же він залишив понад триста перекладів з давньогрецької на слов'янську мову православних духовних творів IV – XV століть, чимало з яких належать до традиції сихазму.

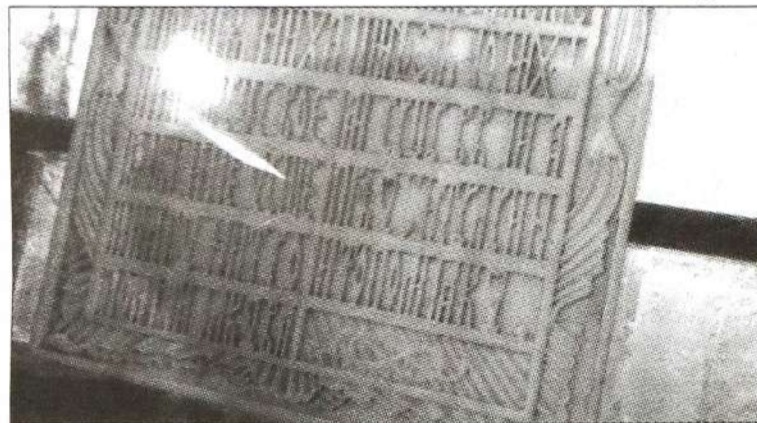
У головному храмі Нямцького монастиря поховали Паїсія Величковського.

На надгробному камені написано: «Тут почиває блаженний отець наш ієросхимонах і архимандрит старець Паїсій, українець, що з Афонської гори з 60 учнями в Молдовію прийшов і тут, багато братії зібравши, гуртожитність оновивши, до Господа відійшов 1794 року листопада 15...»

МОНАСТИРІ Святого Афону та Румунії, де жив Преподобний Паїсій, і нині перебувають у дуже гарному стані. Вони діючі. Божі обителі відвідують численні паломники. Там на почесних місцях – портрети та ікони зі зображенням родимця полтавського. Саме так Паїсій Величковський підписувався під своїми творами.

Після здобуття Україною Незалежності такі ж портрети та ікони з'явилися й у Свято-Успенському соборі Полтави, тобто на місці, звідки почався шлях до Бога юного Петра Величковського – нині одного із найвідоміших святих православного світу, на ім'я Паїсія Величковського.

Фото автора та
Максима КРИВОШЕЄВА.

Запорозького, від якого отримував допомогу.

Нинішній ігумен скиту Святого пророка Іллі старець ієромонах Филімон вважає, що щоденна присутність Святого Паїсія у скиті відчувається щоденно: «Як від бджіл мед, так він збирав найцінніше від отців Афону та сихазму. Значення Святого Паїсія

рах мандрівного філософа мова більш жива, народна, адже він жив і писав на батьківщині.

Паїсій Величковський не тільки перекладав, а й виправляв тексти, які раніше були перекладені з грецької на стару церковнослов'янську мову. Його переклади словенні коментаря-

